3.10.2022

GTK/657/00.17/2022

Geologian tutkimuskeskus
PL 96
02151 ESPOO

Eduskunta
Ympäristövaliokunta
YmV@eduskunta.fi

GEOLOGIAN TUTKIMUSKESKUKSEN ASIANTUNTIJALAUSUNTO YMPÄRISTÖVALIOKUNNALLE KAIVOSLAIN MUUTTAMISESTA

Geologian tutkimuskeskus (GTK) kiittää mahdollisuudesta lausua ympäristövaliokunnalle kaivoslain uudistamisesta (GTK/657/00.17/2022)

Lausuntomme ytimessä on GTK:n lakisääteisen tehtävän eli geologisen tutkimuksen ja kartoituksen mahdollisuuksien turvaaminen (laki 167/2011 ja asetus 168/2011). GTK tekee elinkeinoelämän ja muun yhteiskunnan kannalta tarpeellista geologian alan tutkimus- ja kehitystyötä sekä huolehtii oman toimialan kansallisesta tiedonkeruusta ja tietohuollosta. Yksi osa tehtäväämme on koostaa ja ylläpitää paras kokonaiskäsitys kallioperässämme tapahtuneista geologisista prosesseista ja kallioperämme monimuotoisuudesta, jonka yksi piirre on mineraalien ja metallien rikastumat.

Kriittisten mineraalien saannin turvaaminen on noussut korkealle Euroopan komission agendalla käsillä olevan energiakriisin takia ja Kiinaan keskittyneen uusiutuvan energian tuotantoteknologian sekä akkuvalmistuksen vuoksi. Mineraalien ja metallien merkitys kasvaa jatkossa ei vain niiden hinnan vaan myös niiden kriittisyyden vuoksi uusiutuvan energian tuotannon lisäämisen kannalta. Kokonaiskäsitys mineraalipotentiaalista (primääri- ja sekundääriraaka-aineet) EU:n ja Suomen alueella tulee olemaan yhä strategisemmassa asemassa arvioitaessa ja laadittaessa toimenpiteitä, millä voitaisiin purkaa keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä nykyistä liian vahvaa riippuvuutta Kiinan hallitsemista arvoketjuista.

Kaivoslakiin esitetyt muutokset vaikuttavat GTK:n toimintamahdollisuuksiin, koska joudumme tällä hetkellä usein toteuttamaan perustutkimustoimintaamme (kartoitus ja tieteellinen tutkimus) kaivoslain nojalla, vaikka se ei toimintamme tavoitteiden kannalta olisi tarkoituksenmukaisinta. GTK:n kannalta olisi hyvä, jos tekemämme geologinen kartoituksen ja tieteellinen tutkimustoiminnan luonne tunnistettaisiin ja erotettaisiin kaivoslaissa selkeämmin erikseen esimerkiksi yritysten kaivostoimintaan tähtäävästä malminetsinnästä.

Mineraalirikastumien syntyprosessien ja alueellisen esiintymisen kartoituksella ja tutkimuksella syntynyttä tietoa ja ymmärrystä on voitu soveltaa laaja-alaisesti muuhunkin kuin pelkästään mineraalipotentiaalin valtakunnalliseen tai alueelliseen arviointiin. Maaperägeokemiallisissa tutkimuksissa on voitu tunnistaa alueita, joissa esiintyy luontaisesti hyvinkin runsaina pitoisuuksina esimerkiksi arseenia (Pirkanmaa) tai muita haitallisia raskasmetalleja. Tämän tyyppinen tieto on hyödyllistä esimerkiksi porakaivo- ja rengaskaivojen veden laadun riskien hallitsemiseksi. Olemme hyödyntäneet koneellisella syväkairauksella tehtyjä reikiä myös tutkiessamme geotermisen energian potentiaalia, syväbiosfääriä ja -kalliopohjavesiä sekä kehittäessämme geofysiikan mittaus ja mallinnusmenetelmiä.

GTK:n keräämä ja taltioima geotieto on kasvattanut arvoaan ajan kuluessa ja se on merkittävä osa kansallista tietopääomavarantoamme myös tulevien sukupolvien tutkimus- ja tietotarpeiden näkökulmasta. Geotieto luo pohjan raaka-aineiden kestävälle ja strategiselle hallinnalle, siksi geologisen tutkimuksen ja kartoituksen mahdollisuuksien turvaaminen on meille tärkeää.

GTK:N LAUSUNNON PÄÄKOHDAT

Alla esitetyt kohdat (7) ovat pääosin otettu esiin laajemmin jo GTK:n jättämästä lausunnosta hallituksen esitykseksi kaivoslain muuttamiseksi (GTK/441/00.07/2021) ja se on tämän lausunnon liitteenä.

1. **Kaivoslain muutos ei saa vaarantaa GTK:n perustutkimustoimintaa, joka pitäisi huomioida laissa.** Tässä muodossa kaivoslain muutos heikentää edellytyksiä tehdä geologista, geokemiallista ja geofysikaalista perustutkimusta. Perusteluina mm. johdantotekstissä esiin nostetut seikat. Laissa tulisi huomioida GTK:n erityisasema kansallisena ja valtiollisena toimijana, jonka tehtävä on kerätä, tulkita ja ylläpitää kansallista geotietopääomaa. Lain tulee mahdollistaa perustutkimustyö kaikkialla Suomessa kuten saamelaisten kotiseutualueilla ja erityisehdoin kansallispuistoissa. Tämän vuoksi GTK on ehdottanut kaivoslakiin perustutkimusilmoitus -instrumenttia, joka olisi GTK:lle (ja yliopistoille) tarkoitettu toimintamalli erityisesti valtakunnallisen ja alueellisen mineraalipotentiaalin selvittämisen mahdollistamiseksi ja perustutkimuksen paremmaksi erottamiseksi kaivostoimintaan tähtäävästä malminetsinnästä. Ehdotettu malli selkeyttäisi eri toimijoiden roolia kaivoslain ja sidosryhmien näkökulmasta. Kaivoslaissa tulisi vähintäänkin ottaa käyttöön käsite perustutkimus, johon GTK voisi viitata tehdessään perustutkimustyötään.

2. Mikäli perustutkimusilmoitus-instrumenttia ei lisätä kaivoslakiin tulee varausajan lyhentäminen kahdesta vuodesta yhteen vuoteen heikentämään GTK:n edellytyksiä tehdä laaja-alaista perustutkimustoimintaa, koska GTK joutuu tutkimuksissaan käyttämään kaivoslain varaus- ja malminetsintälupamenettelyä mahdollistaakseen myös koneellisen näytteenoton. Lisäksi tosiasiallisesti varausaika on lyhyempi kuin 12 kk, koska luvanmyöntämisprosessi sisältyy siihen.

3. **Eri regulaation yhteisvaikutus.** Eri ministeriöissä on valmistelussa useita lakiesityksiä, joilla on vaikutusta GTK:n suorittamaan perustutkimustoimintaan (ml. esimerkiksi koneellinen näytteenotto). Olisi tärkeää, että lakien yhteisvaikutus otettaisiin huomioon ja muutokset koordinoitaisiin keskitetysti, jotta lakimuutosten kokonaisvaikutus ei estäisi tai merkittävästi haittaisi perustutkimustoiminnan toteuttamista.

    - Esimerkiksi ELY ja AVI uusi linjaus pinta- ja pohjaveden käyttöön liittyvään vedenottolupaan. Vedenottolupa perustuu vesilakiin ja siinä 4 luku 3§2 mom ja 4 luku 4§1 mom. AVI:lla ei ilmeisesti ole tällä hetkellä päätöstä tai käytäntöä siitä mitkä vedenottomäärät edellyttävät lupaa. GTK ilmoittaa huolensa siihen, että jos myös koneellisessa näytteenotossa (mm. syväkairaus) tarvittavaa vedenottoa varten ollaan harkitsemassa viranomaisluvitusta tämä lisää merkittävästi niin luvittajan kuin luvan hakijan työkuormaa sekä todennäköisesti hidastaa lupaprosessien läpivientiä ja perustutkimustyön suorittamista. Kaivoslain luvituksen tulisi sisältää oikeus vedenottamiseen näytteenoton yhteydessä. Yleinen yhdenluukun periaate selkeyttäisi eri lainsäädännön lupaprosesseja.

    - GTK katsoo, että muut toimet sisältyen esimerkiksi luonnonsuojelulakiin kuten kategoriset toimet esimerkiksi tiettyjen kivilajien (esimerkiksi serpentiinikalliot) suojelemiseksi ovat haitallisia niin perustutkimuksen suorittamisen mahdollisuuksien kuin raaka-ainevarojen moninaisen hyötykäytön näkökulmasta (esimerkiksi serpentiinikiven hyötykäyttö hiilidioksidin sitojana).

4. **Käsittelyajat:** Valitusprosessit voivat kokonaisuudessa viedä useita vuosia. Pisimmillään GTK:n lupaprosessi on kestänyt 8 vuotta ja on edelleen kesken. GTK näkee ongelmana lupiin kohdistuvat pitkät valitus- ja oikeusprosessit, jotka eivät ole kenenkään etu, erityisesti silloin kun kyse on perustutkimustyyppisestä toiminnasta. GTK toivookin tähän selkeää parannusta. Käsittelyajat ovat kestoltaan pitkiä, sekä kuluttavat usein merkittävästi osallistuvien tahojen moninaisia resursseja sekä pitkittävät erilaisten tutkimustöiden käytännön suorittamista merkittävästi.

5. Kaivoslakiesityksen mukaan kaikki teknistaloudellisesti hyödynnettävissä olevat kaivosmineraalit tulee hyödyntää. GTK katsoo, että myös ne mineraalit, joiden hyödyntäminen ei ole teknistaloudellisesti mahdollista kaivosluvan hakijan kannalta, on systemaattisesti arvioitava ja tuotava viranomaisten tietoon. On mahdollista, että niiden hyödyntäminen on kannattavaa toisen yrityksen toimesta erilaiseen liiketoimintamalliin perustuen (kiertotalous, rakennusteollisuus, uudet materiaalit). Jäljelle jäävä ja jätealueille sijoitettava materiaali on dokumentoitava sellaisella tarkkuudella, joka mahdollistaa myöhemmän hyödyntämisen ja kiertotalousliiketoiminnan.

6. Kestävän kaivostoiminnan yksi kulmakivistä on kestävien hyötyjen synnyttäminen kaivospaikkakunnille myös kaivostoiminnan päättymisen jälkeen. Laajapohjaisesti suunniteltu kaivosalueen korkean lisäarvon jälkikäyttö on yksi työkalu tähän pyrittäessä. Lainsäädännön

uudistamisen yhteydessä olisi hyvä varmistaa, että lainsäädäntö tukee lopullisen sulkemisen jälkeistä kohteen hyötykäyttöä.

7. Toinen kaivoskohteiden sulkemisen jälkeinen mahdollinen käyttö on kaivosjätteiden (sivukivien ja rikastushiekkojen) hyödyntäminen. Kaivosjätteiden, sekä mahdollisen muun kaivosalueella olevan infrastruktuurin uusiokäyttö (esim. louhittujen tilojen hyödyntäminen vesipumppuvoimalan rakentamiseksi) ja niihin kohdistuva erilaiset tutkimustyöt sekä kartoitus tulisi mahdollistaa toiminnan loputtua. Toiminnan loputtua sekundääriset raaka-ainevarannot siirtyvät nyt maanomistajan tai mahdollisesti jopa useiden maanomistajien omistukseen. Yhteisen edun kannalta ei ole hyvä, jos sekundääristen raaka-aineiden hyödyntämispotentiaalin selvittäminen voi estyä sillä, etteivät maanomistaja tai maanomistajat anna siihen lupaa. Sekundääristen kaivosmineraalien tutkimus tulisi turvata kaivoslain puitteissa ja mahdollistamalla kaivoslain lupamekanismien käyttäminen, koska vaikka maanomistaja antaisikin luvan tutkimukseen, se ei takaa tutkimuksen suorittajalle minkäänlaista etuoikeutta raaka-ainevarantoon. Tämä tarkoittaa myös, että mahdollisesti tehdystä tutkimuksesta saatava geologinen tieto ei kerry kansalliseen geotietokantaan. Viitaten Vihervuoren selvitykseen ”Kaivostoimintaa ohjaavan lainsäädännön toimivuuden arviointi” TEM2019:44 ja luku 17 Kaivosalueiden käyttö toiminnan päätyttyä: ”Kaivosalueen tulevien käyttömahdollisuuksien arviointia ja selvittämistä koskeva velvoite olisi ainakin yleispiirteisenä syytä lisätä kaivosluvan yhteyteen, ja kysymys olisi nostettava uuteen tarkasteluun kaivosluvan myöhemmissä tarkistamispäätöksissä”, tulisi kaivoslaki ainakin yleispiirteisenä velvoittaa kaivosalueen tulevien käyttömahdollisuuksien arviointia ja selvittämistä.

Allekirjoitukset

Espoossa

Saku Vuori

Johtaja, Tiede ja innovaatiot

Kokkolassa

Olli Breilin

Johtaja, Operatiivinen toiminta

Liite: Geologian tutkimuskeskus lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi kaivoslain muuttamiseksi

Jakelu

Kimmo Tiilikainen
Saku Vuori
Olli Breilin
Asko Käpyaho
Aleksi Salo
Jukka Konnunaho
Bo Johansson